

Юридичні науки

УДК 347.151-347.41

Сільченко Вероніка Віталіївна

студентка

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сильченко Вероника Витальевна

студентка

Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

Silchenko Veronika

Student of the

Yaroslav Mudryi National Law University

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА

ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ ПОСМЕРТНОГО ДОНОРСТВА В

УКРАИНЕ

LEGAL REGULATION OF POST-MORTEM DONATION IN UKRAINE

***Анотація.** Досліджено питання правового регулювання трансплантації донорських органів від померлої людини.*

***Ключові слова:** трансплантація, презумпція згоди, презумпція незгоди, донор-труп, пересадка органів.*

***Аннотация.** Исследован вопрос правового регулирования трансплантации донорских органов от умершего человека.*

***Ключевые слова:** трансплантация, презумпция согласия, презумпция несогласия, донор-труп, пересадка органов.*

***Summary.** The issue of legal regulation of donor organs transplantation from the deceased person is researched.*

***Key words:** transplantation, presumption of consent, presumption of disagreement, organ transplant.*

На теперішній час трансплантологія являє собою одну з найважливіших галузей медицини. Але в той самий час є однією з найбільш суперечливою у плані соціальних відносин. Рівень трансплантології стає все більш вдосконаленим, що дає змогу повернення до нормального, здорового життя все більшій кількості людей. Зважаючи на конституційні права і гарантії людини на життя та тілесну недоторканість, виникає необхідність врегулювання з державою дієвих механізмів для отримання юридичної згоди на вилучення донорських органів, яка таким чином має забезпечити дієвість ефективного регулювання трансплантацій. Також слід зазначити, що реалізація конституційних прав разом з подальшим втіленням новацій в трансплантології є саме важливе – пов’язувати це з соціальними цінностями, якими є людина, її життя, права і свободи. Таким чином майбутнє трансплантації в Україні напряду залежить від досягнення деяких чинників. Так, по-перше – це перебудова свідомості людей. Проведення заходів для правової освіти громадян в даному питанні є основною, яка зможе вивести рівень свідомості людей на якісно вищий рівень, що позитивно позначиться на системі охорони здоров’я країни. По-друге – це є юридична сторона питання. Законодавство з питань трансплантацій в усьому світі не абсолютне, а зважаючи на новітні медичні розробки щодо лікування хворих, воно невпинно просувається вперед. Виходячи з цього, українське законодавство про трансплантологію також необхідно було переробляти та вдосконалювати, врегульовуючи всі проблемні питання, беручи до уваги міжнародний досвід та зважаючи на всі морально-етичні основи даної теми.

Тема донорства за останні декілька місяців чи не найбільш обговорювана тема. Це пов’язано з прийняттям Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», який набув чинності 24 червня і почне діяти з 1 січня 2019 року. Новий Закон

врегулює права донора і реципієнта на законодавчому рівні відповідно до європейських стандартів. Найважливішою зміною, яка передбачена новим Законом, є юридична процедура щодо згоди або незгоди на посмертне донорство та порядок відкликання заяви.

Сьогодні не існують жодної країни в світі, де була б заборонена трансплантація органів. Згідно світової статистики у США щорічно проводиться 26-28 тисяч трансплантацій органів, у Польщі 1,5 тисяч, у Латвії, Литві, Естонії у середньому 40 трансплантації на 1 млн. населення щорічно, у Білорусії - 50 на 1 млн. населення. В Україні ця цифра катастрофічно низька, лише 3,1 трансплантації на 1 млн. населення. Так, прийнятий закон не просто є актуальним на сьогоднішній день, він є вкрай необхідним, враховуючи те, що для багатьох людей це є єдиним шансом на порятунок.

За новим законом кожна повнолітня і дієздатна особа за життя може дати згоду чи не згоду на вилучення органів після смерті і в будь-який момент своє рішення вона може відкликати. Основними принципами застосування трансплантації за ст.4 Закону є добровільність, гуманність, анонімність, надання донорських органів потенційним реципієнтам за медичними показаннями; безоплатність (крім гемопоетичних стовбурових клітин); дотримання черговості (крім родинного та перехресного донорства) [1].

Трансплантація органів від донорів-трупів вже давно є поширеною практикою у світі, завдяки якій рятують тисячі життів. За статистикою 90% пересадок донорських органів здійснюється від трупних донорів. Тому й існує потреба правового регулювання вилучення органів і тканин з померлої людини.

Ст. 13 нового закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» визначає трансплантацію як метод лікування, що застосовується виключно за наявності медичних показань і

згоди об'єктивно інформованого дієздатного реципієнта лише у випадках, коли усунення небезпеки для життя або відновлення здоров'я реципієнта іншими методами лікування неможливе» [1].

В світі існує дві системи регулювання вилучення органів у померлих осіб – презумпція згоди та презумпція незгоди. Всесвітньою організацією охорони здоров'я схвалені обидві системи і обидві використовуються на практиці у різних країнах світу.

Презумпція згоди означає, що кожна людина за життя дає згоду на посмертне вилучення органів умовно. Тобто якщо людина за життя не оформила своє не бажання на вилучення органів, то після її смерті згода від родичів на трансплантацію органів не потрібна. Іншими словами відсутність незгоди трактується як згода. Такий тип презумпції застосовують у Іспанії, Австрії, Бельгії, Білорусії, Росії, Чехії, Угорщині та інших країнах.

Презумпція незгоди передбачає, що кожна людина заздалегідь не дає згоду на вилучення своїх органів. Трансплантація органів можлива за умови, якщо людина за життя добровільно дала згоду на вилучення органів, або таку згоду надали родичі після його смерті. Такий тип презумпції застосовують у США, Англії, Нідерландах, Україні, Китаї, Італії та у ряді інших країн.

На розгляд до Верховної ради були подані обидві моделі, які досить успішно використовують у розвинутих країнах Європи.

Кожна з моделей, на мій погляд, мають можливість на існування в Україні. За новим законом Україна залишила модель «презумпції незгоди». Згідно ст. 16 Закону «Кожна повнолітня дієздатна особа має право надати письмову згоду або незгоду на вилучення анатомічних матеріалів з її тіла для трансплантації та/або виготовлення біоімплантатів після визначення її стану як незворотна смерть (смерть мозку або біологічна смерть) відповідно до закону (далі — згода або незгода на посмертне донорство)»

[1]. На мій погляд презумпція незгоди є більш гуманнішою по відношенню до людини. Бо трансплантація органів навіть померлої людини це особиста і добровільна справа самої людини. Відомий спеціаліст з біоетики І.В.Силуянова вважає що «трансплантація органів без отриманої згоди людини є насильницьке перетворення померлої в донора, що є порушенням основного принципу моральних взаємин між людьми - волі і згоди людини вступати в подібні взаємини» [2].

Головною зміною Нового закону є Єдина державна інформаційна система трансплантації – електронна автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система (інформаційні технології і технічні засоби), призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, обробки, адаптування, зміни, поновлення, використання і поширення (розповсюдження, реалізація, передача), знеособлення та знищення визначеної цим Законом інформації та здійснення автоматизованого об'єктивного і неупередженого розподілу анатомічних матеріалів людини, визначення пари донор-реципієнт, що зберігається на державних інформаційних ресурсах, що містить у собі визначений набір даних, які є інформацією з обмеженим доступом – інформація про донорів та реципієнтів, інформацію про осіб з трансплантованими анатомічними матеріалами, інформацію про анатомічні матеріали людини, призначені до трансплантації, інформацію про осіб які надали згоду або незгоду на посмертне донорство. Завдяки існуванню Єдиної державної інформаційної системи трансплантації пошук донора і реципієнта скоротиться у рази та збільшить шанси на життя у людей, які потребують пересадки органів.

Але навіть «презумпція незгоди» не може повністю гарантувати збереження норм моралі. Навіть у країнах, де медицина стоїть на більш високому професійному рівні трапляються порушення закону, пов'язані з питанням вилучення донорських органів. У 2012 році дві клініки Німеччини були замішані у донорському скандалі. Лікарі клініки

Геттингена та Регенсбурга підробляли лабораторні дані пацієнтів для того, щоб вони могли найшвидше отримати донорські органи. Якщо такі прецеденти трапляються навіть у таких лікарнях, то що можна казати про наші клініки де існує стійка недовіра до лікарів, і де не кожний лікар зможе переконати родичів померлого пацієнта на трансплантацію здорових органів. У суспільстві, це може буди розцінене, як небажання лікаря врятувати пацієнта.

Хоча презумпцію незгоди і можна вважати більш гуманною та справедливою щодо особистості, ми не можемо виключати випадків порушення прав людини і використання донорських органів на комерційній основі. У ст.21 Конвенції про права людини і біомедицину чітко зазначено, що «тіло людини та його частини як такі не повинні бути джерелом отримання фінансової вигоди» [3].

Тому ст.143 Кримінального Кодексу України, також зазнала змін. Зокрема, нова редакція встановлює більш суворе покарання за порушення встановленого законом порядку трансплантації анатомічних матеріалів людини, у вигляді «штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправних робіт на строк до двох років, або обмеження волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Вилучення у людини шляхом примушування або обману її анатомічних матеріалів з метою їх трансплантації – карається позбавленням волі на строк до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [4].

У разі, якщо вказані дії «вчинені щодо особи, яка перебувала в безпорадному стані або в матеріальній чи іншій залежності від винного, то вони караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною

діяльністю на строк до трьох років» [4].

У випадку, якщо зазначені правопорушення «вчинені за попередньою змовою групою осіб, або участь у транснаціональних організаціях, які займаються такою діяльністю, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади і займатися певною діяльністю на строк до трьох років» [4].

Таким чином, якщо розглядати зміни до Закону про трансплантацію, ми розуміємо, що повинні донести до відома громадкості дієвість даного Закону. Але в той же час свідомість людей ще не готова в повній мірі прийняти дані зміни, і тому треба враховувати всю проблематику даної процедури, роз'яснити дієвість даних змін відповідно до міжнародних стандартів.

Література

1. Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини: Закон України від 17.05. 2018 № 2427-VIII / ВВРУ. - № 28. - ст. 232.
2. Силуянова И.В. Антропология болезни [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://theprayerbook.info/728-antropologiya-bolezni.html>
3. Конвенція про захист прав і гідності людини щодо застосування біології та медицини: Конвенція про права людини та біомедицину [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_334
4. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>